

УДК 394.2:39]:[7.025.3:7.077](477.54)“19/20”

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2024.02.050>

СУШКО ВАЛЕНТИНА

кандидатка історичних наук, доцентка, старша наукова співробітниця відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, членкиня Спілки етнологів та фольклористів м. Харкова (Харків, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0480-1473>

SUSHKO VALENTYNA

a Ph.D. in History, an associate professor, a senior research fellow at the *Ukrainian Ethnological Centre* Department of M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, a member of Kharkiv Union of Ethnologists and Folklorists (Kharkiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0480-1473>

СКЛЯР ВОЛОДИМИР

доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0020-5973>

SKLIAR VOLODYMYR

a Doctor of History, a professor, a chief research fellow at the *Ukrainian Ethnological Centre* Department of M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0020-5973>

Бібліографічний опис:

Сушко, В., Скляр, В. (2024) Збереження традиційного українського вбрання та його популяризація в діяльності фольклорно-етнографічних колективів Харківщини на межі ХХ–ХХІ століть. *Народна творчість та етнологія*, 2 (402), 50–57.

Sushko V., Skliar V. (2024) Preservation of the Traditional Ukrainian Clothing and Its Popularization in the Activities of Folklore and Ethnographic Groups of the Kharkiv Region at the Turn of the 20th – 21st Centuries. *Folk Art and Ethnology*, 2 (402), 50–57.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2024. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВБРАННЯ ТА ЙОГО ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНИХ КОЛЕКТИВІВ ХАРКІВЩИНИ НА МЕЖІ ХХ–ХХІ СТОЛІТЬ

Анотація / Abstract

У сучасних умовах надзвичайно важливе значення має усвідомлення українцями власної національної ідентичності. Ознакою цього процесу є відродження української народної культури, у тому числі й зацікавленість традицій-

ним вбранням. Важливим маркером для українців не лише в Україні, але й за кордоном стала українська вишиванка. Не є винятком і Слобідська Україна, зокрема Харківщина, де відроджуються українські традиції. У Харкові з кінця XIX ст. і до початку 30-х років XX ст. існувала потужна етнологічна школа, фундатором якої став академік Микола Сумцов. Важливе значення в дослідженні українського традиційного вбрання Слобожанщини мала наукова діяльність Віри Білецької. На жаль, у 30-х роках XX ст. ця наукова школа була знищена сталінським тоталітарним режимом, а доробок науковців опинився в так званому відділі спеціального зберігання.

Відновилися дослідження традиційної культури Слобожанщини лише за часів Незалежності України. Важливе значення в популяризації традиційної культури Слобідської України, зокрема, українського народного вбрання наприкінці XX – на початку XXI ст., має творча діяльність фольклорно-етнографічних колективів Харківщини. Серед цих колективів чільне місце посідають «Муравський шлях» (м. Харків) та «Вербиченька» (с-ще Нова Водолага Харківського р-ну Харківської обл.), які є взірцем виконавської майстерності, автентичності відтворення фольклору Слобожанщини та пошуково-дослідницької діяльності, у тому числі за точністю сценічного вбрання. Цьому сприяли організація і регулярне проведення Спілкою фольклористів та етнологів міста Харкова фестивалю традиційної народної культури для дітей і молоді «Крокове коло». Зацікавленість народними традиціями Харківщини на межі XX–XXI ст. виплинула на появу майстринь, які не лише відтворюють українське народне жіноче, чоловіче та дитяче вбрання, але й виховують нові покоління майстринь.

Діяльність подвижників української традиційної культури сприяє усвідомленню на теренах Харківщини української національної ідентичності. Завдяки плідній багатолітній творчій діяльності цих колективів до пізнання історичних витоків українців Слобожанщини долучається ще більше коло харківців.

Ключові слова: Харківщина, харківські етнологи, Микола Сумцов, фольклорний гурт «Муравський шлях», народний художній фольклорно-етнографічний колектив «Вербиченька» Нововодолазького будинку дитячої та юнацької творчості Харківського району Харківської області, популяризація української традиційної культури, українське традиційне вбрання, українська національна ідентичність.

It is extremely important for Ukrainians to be aware of their national identity and internal unity in modern conditions. The revival of Ukrainian traditional culture, including interest in traditional Ukrainian clothing, is a sign of this process. Ukrainian vyshyvanka has become an important marker for Ukrainians both in Ukraine and also abroad. Slobidska Ukraine, Kharkivshchyna in particular, is not an exception. Ukrainian traditions are being revived here. A powerful ethnological school, founded by the academician Mykola Sumtsov, has existed in Kharkiv from the late nineteenth century until the early 1930s. The scientific activities of Vira Biletska are of a great importance in the study of Ukrainian traditional clothing of Slobozhanshchyna. Unfortunately, this scientific school has been destroyed by the pro-Stalinist totalitarian regime in the 1930s and the heritage of the scientists has been put in a so-called special storage department.

The studies of the traditional culture of Slobozhanshchyna are resumed only after Ukraine has gained independence. The creative activity of folklore and ethnographic groups in the Kharkiv region is of a great importance in promoting the traditional culture of Sloboda Ukraine, including Ukrainian folk clothing, in the late twentieth and early twenty-first centuries. *Muravskiy Shliakh* (Kharkiv) and *Verbychenka* (Nova Vodolaha) take a prominent place among these groups, considered as an example in terms of performance skills and the authenticity of the reproduction of Slobozhanshchyna folklore and research activities as well as in the terms of the accuracy of stage costumes. These facts are also facilitated by the organization and regular holding of the *Krokovie Kolo* traditional folk culture festival for children and youth by the Union of Folklorists and Ethnologists of Kharkiv. The interest in folk traditions of the Kharkiv region at the turn of the twentieth and twenty-first centuries has influenced the emergence of craftswomen, both reproducing traditional Ukrainian women's, men's and children's clothing, but also educating new generations of craftswomen.

The activities of the Ukrainian traditional culture masters contribute to the formation of the Ukrainian national identity in the Kharkiv region. A wider circle of Kharkiv residents is becoming aware of the historical origins of Ukrainians in Slobozhanshchyna owing to the fruitful long-term creative activity of these groups involving youth and children.

Keywords: Kharkiv region, Kharkiv ethnologists, Mykola Sumtsov, *Muravskiy Shliakh* folklore and ethnographic group, *Verbychenka* folk artistic folklore and ethnographic group of Nova Vodolaha House of Children and Youth Creativity of Kharkiv district in Kharkiv oblast, popularization of Ukrainian traditional culture, Ukrainian traditional clothing, Ukrainian national identity.

В умовах російської агресії в Україні надзвичайно важливе значення має усвідомлення українцями власної національної ідентичності на теренах від Галичини до Слобожанщини, від Сіверщини до

Причорномор'я. Одним з маркерів консолідації суспільства є ставлення до національних символів, до традиційної української культури [12]. Традиційне українське вбрання набирає популярності дедалі більше. Особливого

значення впродовж останніх років набула вишиванка, яка об'єднує всіх українців в Україні та за кордоном.

За радянських часів, особливо в 70-х – середині 80-х років ХХ ст., український традиційний одяг вважали пережитком минулого, а в його свідомому використанні вбачали прояв «українського буржуазного націоналізму». Лише за часів Незалежності України розпочалося повернення до власного історичного коріння, а вишиванка перетворилася на один із символів українства.

Упродовж віків у побутуванні не існувало незмінного канону українського костюма. Сформувався певний регіональний комплекс, вони склалися з локальних варіацій, які були подібні за номенклатурою вбрання, матеріалами та техніками створення й оздоблення, за кольоровою гамою тощо. На побутування впливало соціальне та матеріальне становище родин, доступність крамних матеріалів, які змінювалися в різні часи.

На регіональні особливості традиційного українського одягу Слобідської України впливали постійні переселенські рухи (починаючи від середини ХVІІ ст.) з інших теренів України: Київщини, Полтавщини, Поділля, Волині і навіть Галичини. Про це свідчать навіть назви населених пунктів Слобожанщини: село Вінницькі Івани Богодухівського району, селище Золочів, яке засноване вихідцями з міста Золочів на Галичині (Львівська обл.) чи села Мурафа Краснокутської громади – засноване вихідцями із села Мурафа на Поділлі (Вінницька обл.).

Провідна роль у створенні в Харкові наукових етнологічних студій належить академіку ВУАН Миколі Федоровичу Сумцову. Науковець став засновником Музею Слобідської України ім. Г. С. Сковороди – унікальної наукової фундації, частина колекцій якої нині входить до фондової збірки Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова. Микола Федорович став також першим керівником секції етнології науково-дослідної кафедри історії укра-

їнської культури ім. Тараса Шевченка, яку створив академік Дмитро Багалій.

Плідна діяльність цих двох видатних учених була спрямована на вивчення української національної ідентичності в Слобідській Україні. Фундаментальні праці Д. Багалія «Історія Слобідської України» [1] та М. Сумцова «Слобожане» [13] є результатом системних досліджень учених. Обидві монографії були опубліковані в часи Української революції – у 1918 році. Із 30-х років ХХ ст. ці наукові праці опинилися у відділі спеціального зберігання. Лише в 1991 році було перевидано монографію Д. Багалія [2]. За ініціативою професора В. Фрадкіна у 2002 році відбулося перевидання монографії М. Сумцова [14]. Дослідженню наукової постаті М. Сумцова присвячена монографія О. Мандебури [10]. Історія науково-дослідної кафедри української культури відображена в монографії О. Богдашиної [6].

У 20-х роках ХХ ст. надзвичайно важливе значення мали дослідження традиційного українського одягу, що їх проводила Віра Білецька [3–5]. Її праці також опинилися у відділі спеціального зберігання. Трагічну долю українських етнологів – жертв сталінського режиму, у тому числі харківських науковців, – розкрила у своїй монографії В. Борисенко [7].

Активізувалися дослідження традиційної української культури, у тому числі й народного одягу, лише за часів Незалежності України. М. Олійник виокремила культурно-мистецький фактор поширення одягу з українськими маркерами, до якого віднесла й вплив діяльності фольклорних колективів, передусім орієнтованих на автентичне виконання та виступи у відтворених традиційних строях [11, с. 214–215]. Важлива інформація про побутування українського вбрання на теренах Харківщини в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. зібрана в корпусі фольклорно-етнографічних польових записів, які опубліковані в багатотомному виданні ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України [8, с. 505–520]. Значний

доробок у вивченні традиційного народного вбрання українців-слобожан належить фаховій дослідниці у галузі етнології В. Сушко [15–21]. Дослідження народного костюма Харківщини продовжує бути актуальним завданням, розв'язання якого сприятиме достовірній репрезентації традиційної культури Слобожанщини.

Номенклатура літнього народного вбрання, яке переважно обирають за сценічний костюм виконавці автентичного фольклору, відома: для дівчат – сорочка, спідниця, попередниця, пояс, керсетка, «карман» (плаский знімний гаманець-кишеня з тканини), стрічки та вінок, чоботи-черевички; для жінок – сорочка, спідниця (рідше – плахта), фартух, пояс, керсетка, «карман», хустка або очіпок, очіпок та хустка; для чоловіків – сорочка, штани, пояс, чоботи.

Точність у відтворенні народного вбрання сценічних образів артистів, які позиціонують себе як виконавці автентичного фольклору, є важливою умовою сприйняття глядачами мистецького дійства як етнографічно достовірного. **Мета статті:** розкрити роль традиційного українського народного вбрання Слобожанщини у створенні репрезентативного сценічного образу виконавців сучасних фольклорних колективів Харківщини.

Оскільки автентичне виконавство у Харкові та на Харківщині має вже майже півстолітню історію, представлене прекрасними фольклорними колективами з вивіреними репертуаром та майстерністю відтворення, ми хотіли б виділити лише два з них – по одному в дорослому та дитячому сегментах цього жанру сценічного мистецтва краю, які є взірцем у виконавській майстерності та дослідницькій діяльності, акцентувавши увагу на їхньому сценічному вбранні. Це виконавський гурт «Муравський шлях»¹ та народний художній фольклорно-етнографічний колектив «Вербиченька» Нововодолазького будинку дитячої та юнацької творчості селища Нова Водолага Харківського району Харківської області².

Дослідницько-виконавський гурт «Муравський шлях» майже 40 років проводить свою подвижницьку діяльність у Харкові. За ці роки змінювався як склад, так і підпорядкованість колективу тій чи іншій установі. Нині колектив працює при Харківському обласному організаційно-методичному центрі культури і мистецтв і переважно складається з науковців та освітян, до того ж до складу гурту входять і кандидати наук, які спеціалізуються на фольклористиці, музикології, етнології та педагогіці. Від 1993 року його очолює знана етномузикологиня, заслужена артистка України Галина Лук'янець.

Гастрольна мапа колективу охоплює Естонію, Литву, Францію, Бельгію та інші країни. Польові матеріали «Муравського шляху» завдяки грантам Українського культурного фонду та ентузіазму учасників представлені на сайті «Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини»³. Від осені 2022 року, у часи війни рф проти України, колектив розпочав роботу над проектом «Фольклор і війна», у тому числі досліджуючи деокуповані села сходу та півночі Харківської області⁴.

Прикладом ретельності в дотриманні народної традиції є фольклорний гурт «Муравський шлях», етнографічна відповідність слобожанському типу вбрання якого є найкращою. При розробці сценічних образів виконавці колективу працювали з фондovими збірками Харківського історичного музею ім. М. Ф. Сумцова, адже серед учасників є фахівці-фольклористи та етномузикологи. Більшість костюмів колективу є фаховим відтворенням історичних артефактів. Так, навіть взуття для виступів підбирається надзвичайно подібне до автентичних зразків. Проте варто зауважити, що відступом від автентичності є надмірна любов вив'язувати хустки тюрбаном, що не було притаманно для Слобідської України. Безумовно, сцена диктує свої вимоги, але авторитет колективу настільки великий, що навіть співробітники того ж Харківського

історичного музею ім. М. Ф. Сумцова, створюючи ансамблеві комплекси в останній виставці, піддалися цьому впливу.

Історія фольклористичного руху на Харківщині розпочалася ще в 1980-х роках. У добу Незалежності неодноразово відбувалося значне піднесення зацікавленості українською народною культурою, що виливалося у створення нових колективів автентичного виконавства, зокрема на Харківщині. Цьому сприяла також організація і регулярне проведення Спілкою фольклористів та етнологів міста Харкова (голова – Наталія Олійник) фестивалю традиційної народної культури для дітей та молоді «Кроковее коло».

Фестиваль проходить у Харкові від початку 1990-х років з різною періодичністю. У рамках його роботи проходять такі заходи: учнівська наукова конференція, конкурс народних ремесел Слобожанщини, конкурс обрядових дійств та народних соло- й гуртоспівів у номінаціях від найменших школярів до студентства. Останній доводить масштабність фольклористичного руху в Харкові та на Харківщині. Майстерність та якість звучання оцінює поважне журі. Проте, цілком розуміючи обмеженість фінансів керівників та учасників колективів, не можемо не висловити деякі зауваження.

Якщо номенклатури вбрання всі учасники здебільшого хоч би номінально дотримуються, то відповідність його, на жаль, ще далека від ідеальної: це і застосування сценічних костюмів з блузками з візерунком-ляпаниною, спідницями-«олівцями» із запахом, які мають імітувати плахту з попередницею, неоковирними головними уборами; чудернацькі спідниці явно східного походження, дивні безрукавки замість керсеток і тому подібне. Хибна думка нав'язана багатолітньою російською пропагандою з метою розколу українців на західних та східних про те, що «ми тут – не справжні українці, а от справжня етнографія – тільки на Карпатах», призводить до того, що деякі прекрасні за звучанням колективи, купивши на ярмарку в Косові горботки, виконують

слобожанський фольклор, маючи абсолютно неслобожанський вигляд.

Безумовною проблемою для дитячих колективів є те, що юні виконавці швидко виростають і постає потреба часто змінювати костюми, на що потрібні додаткові кошти. Однак, на нашу думку, участь у фестивалі традиційної народної культури «Кроковее коло» вимагає дотримання етнографічної достовірності як у виконавському стилі, так і в зовнішньому образі. Тому на особливу увагу заслуговує не лише виконавська майстерність, а й добірна відповідність як номенклатури вбрання, так і способів носіння елементів костюма, добору зачісок та їхнього оздоблення стрічками. Усі ці характеристики притаманні вже не одному поколінню «вербиченят» – вихованців заслуженого працівника культури України, почесної громадянки Нововодолажчини, відмінниці освіти Ольги Володимирівни Коваль та лауреатки численних премій, шановної педагогині, почесної громадянки селища Нова Водолага Тетяни Павлівни Коваль. Безумовно, цьому сприяє понад тридцятилітня збирацька робота керівників і вихованців колективу «Вербиченька», постійне проведення занять у музейній світлиці «Свята спадщина», значну частину колекції якої якраз і складають як комплекси вбрання, так і світлини, які зафіксували способи його носіння.

Кредо народного художнього фольклорно-етнографічного колективу «Вербиченька» було проголошене Ольгою Коваль ще далекого 1992 року при створенні колективу: «Щоб була пишною крона – бережімо коріння!». Саме тому вся робота з дітьми базується на польовій етнографічній роботі – живому спілкуванні зі старшими людьми, яких колись дуже поетично назвали «голосниками» (за аналогією до голосників – керамічних засобів підсилення звуку в церквах). Важливою складовою роботи колективу є представлення результатів польових досліджень не тільки в наукових розвідках та доповідях на конференціях, а й у сценічних обрядових дійствах, яких у репертуарі колек-

тиву понад тридцять. Кілька тисяч юних українців пройшли школу «Вербиченьки», і нині колишні вихованці приводять до Ольги Володимирівни та Тетяни Павлівни вже власних дітей. Дослідницька точність та прискіпливість до деталей, що притаманні керівницям колективу, зумовила не тільки зібрання цінної збірки «Свята спадщина», а й підготованих на її базі документального фільму «Вбрання Слобожанщини» та науково-популярної розвідки [9].

Сценічний костюм «Вербиченьки» складається зі значної кількості відшитих зразків. Це стосується не лише кількох варіантів зимового вбрання – «свиток», що їх довелося відтворювати через відсутність старовинних зразків як реквізиту, а й літнього вбрання, виготовленого для різних обрядових дійств: тут і святкове, призначене для обряду весілля чи проводів до війська; і повсякденне, у якому виступали «вербиченята», демонструючи обжинки та різноманітні дитячі ігри.

Зацікавленість народною традицією на Харківщині на межі ХХ–ХХІ ст. сприяла тому, що з'явилися майстрині, які спеціалізуються на виготовленні традиційного українського костюма. Серед них слід насамперед згадати Надію Громило – працівницю позашкільної освіти та майстриню з Лозової, Майю Коваленко – співробітницю Харківської обласної станції юних туристів, які не лише відтворюють народний костюм, а й виховують нові покоління майстринь.

Для дитячих колективів, які переважно складаються з дівчаток, важливо залучати до сценічних образів яскраві й різноманітні віночки, які б відповідали традиційним канонам. Тому такими масовими були майстер-класи, що їх неодноразово проводили учасниці фольклорного гурту «Муравський шлях», на яких усіх охочих вчили виготовляти паперові, стрічкові, воскові та комбіновані вінки.

Карантинні обмеження та лихоліття повномасштабного вторгнення значно ускладнили життя краян. Проте навіть за таких умов у Харкові проходять (хай і в онлайн-форматі) як обласний фестиваль традиційної народної культури «Кроковес коло», так і просвітницько-методичні та календарно-обрядові заходи, що стали вже традиційними в Харкові. Виступи «наживо» нині обмежені з огляду на небезпеку обстрілів, проте вкрай потрібні та ціновані публікою. Комунікація в соціальних мережах показує актуальність дослідження етнографічної репрезентативності регіональних комплексів українського вбрання, що їх використовують як сценічний одяг учасники фольклорних колективів. Виступи професійних і самодіяльних колективів із традиційним виконавським репертуаром формують у глядачів уявлення про вигляд регіонально-локальних особливостей народного вбрання, яке стало одним з яскравих візуальних виразників національної ідентичності українців.

Таким чином, дієвим засобом популяризації української традиційної культури, у тому числі й народного одягу Слобідської України, зокрема Харківщини, є діяльність фольклорного гурту «Муравський шлях» та фольклорно-етнографічного дитячого колективу «Вербиченька». На теренах Харківщини відбувається відродження виготовлення українського традиційного одягу. Діяльність подвижників української традиційної культури забезпечує сучасний розвиток української національної ідентичності на теренах Харківщини. Значущість дослідження цієї проблематики особливо активізувалася в умовах російської агресії, бо на окупованих теренах нищать всі прояви української ідентичності. Перспективним є вивчення етнографічних колекцій музеїв Харківщини, у тому числі в закладах вищої освіти та школах.

Фольклорний гурт «Муравський шлях».
2010-ті рр. Світлина з відкритих джерел

Один з варіантів зимового костюма «Вербиченьки». 2009 р.
З архіву колективу

Виступ
фольклорних
гуртів
«Муравський
шлях»
та «Малинова
криниця»
(с. Малинівка
Чугувського р-ну
Харківської обл.)
у клубі KeFir
у травні 2023 р.
Світлина В. Сушко

Фольклорний гурт
«Муравський шлях».
Світлина з відкритих джерел

Фольклорний гурт
«Муравський шлях».
Світлина з відкритих джерел

Народний художній
фольклорно-етнографічний
колектив «Вербиченька»
Нововодолазького БДЮТ
у літньому вбранні. Весна 2007 р.
З архіву колективу

Примітки

- ¹ Фольклорний гурт «Муравський шлях». URL : <https://www.facebook.com/profile.php?id=100057153022281>.
- ² Нововодолазький будинок дитячої та юнацької творчості. URL : <http://novavodolaga-bdut.edu.kh.ua/>.
- ³ Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини. URL : <https://folklore.kh.ua>.
- ⁴ Харківський обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва. URL : <https://www.cultura.kh.ua>.

Джерела та література

1. Багалій Д. І. Історія Слободської України. Харків : Союз, 1918. 308 с.
2. Багалій Д. І. Історія Слобідської України. Харків : Основа, 1991. 256 с.
3. Білецька В. Ю. Вишиті кожухи в Богодухівській окрузі на Харківщині. *Наук. зб. Харків. наук.-досл. кафедри історії української культури*. Харків, 1927. Ч. VII. Вип. 1. С. 64–78.
4. Білецька В. Ю. Українські сорочки, їх типи, еволюція та орнаментация. *Матеріали до етнології й антропології*. Львів, 1929. Т. 21–22. Ч. 1. С. 43–109.
5. Білецька В. Ю. Чинбарське та кушнірське ремесло в Богодухові на Харківщині. Харків, 1926. 198 с.
6. Богдашина О. М. Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені академіка Д. І. Багалія (1921–1934 рр.) Харків : ХДПУ, 1994. 196 с.
7. Борисенко В. К. Нариси з історії української етнології 1920–1930-х років. Київ : Унісерв, 2002. 94 с.
8. Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів. Т. 10. Традиційне повсякденне та обрядове вбрання / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2018. 640 с.
9. Коваль О. В., Коваль Т. П. Вбрання українців Слобожанщини ХХ століття: за матеріалами народного художнього фольклорно-етнографічного колективу «Вербиченька» Нововодолазького будинку дитячої та юнацької творчості / за ред. В. А. Сушко. Харків : Тім Пабліш Груп, 2017. 100 с., іл.
10. Мандебура О. С. Микола Сумцов і проблеми соціокультурної ідентичності. Київ : ІПіЕНД, 2011. 276 с.
11. Олійник М. Український одяг у системі міської культури Києва (друга половина ХІХ – початок ХХІ століття) / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України, ІМФЕ. Київ, 2017. 312 с.
12. Пономар Л. Традиційний народний одяг у вимірі сучасних націокосолідаційних процесів. *Народна творчість та етнологія* / [голов. ред. В. Величкий] ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2024. № 1. С. 34–41.
13. Сумцов М. Ф. Слобожане: історико-етнографічна розвідка. Харків : Союз, 1918. 238 с.
14. Сумцов М. Ф. Слобожане: історико-етнографічна розвідка / підготовка тексту й мовна редакція Л. Ушкалова; слово до читача, прим. та післямова В. Фрадкіна. Харків : Акта, 2002. 282 с.
15. Сушко В. Взуття в українській традиційній культурі. *Народна творчість та етнологія* / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2019. № 4. С. 48–55.
16. Сушко В. Головний убір як символ шаюбу в українській традиційній культурі. *Матеріали до української етнології* / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2015. № 14 (17). С. 59–64.
17. Сушко В. А. Етноідентифікація населення Порубіжжя (на прикладі традиційного костюму). *Збірник наукових праць. Серія «Історія та географія»*. Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. Харків : Планета-Прінт, 2009. Вип. 34. С. 137–138.
18. Сушко В. А. Етнографічна колекція Харківського історичного музею (історія формування, стан та перспективи). *Музейна справа на Житомирщині: історія, досвід, проблеми. Науковий збірник «Велика Волинь» : праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині* / [голов. ред. М. Ю. Костриця]. Житомир : Косенко, 2005. Т. 33. С. 161–167.
19. Сушко В. А. Зимовий одяг слобожан. *Зимові свята – в Новий рік ворота* / упоряд. В. Демиденко, В. Осадча, Н. Плотнік та ін. Харків : Регіон-інформ, 2003. С. 155–178.
20. Сушко В. А. Традиційне вбрання українців Слобожанщини ХІХ –початку ХХ ст. *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства*. Київ : Фоліант, 2007. Т. ХVІІІ. С. 185–192.
21. Сушко В. А. Чоловічі сорочки у традиційній культурі Слобожанщини. *Гуржіївські читання : Збірник наукових праць* / ред. кол.: В. А. Смолай, О. І. Гуржій, А. Г. Морозов та ін. Черкаси : Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2012. Вип. 5. С. 175–177.

References

1. BANALII, Dmytro. *History of Slobidska Ukraine: A Monograph*. Kharkiv: Soiuz Publishing House of the Kharkiv Credit Union of Cooperatives, 1918, 308 pp. [in Ukrainian].

2. BAHALII, Dmytro. *History of Slobidska Ukraine: A Monograph*. Kharkiv: Osnova, 1990, 256 pp. [in Ukrainian].
3. BILETSKA, Vira. Embroidered Kozhukhy in the Bohodukhiv Area of the Kharkiv Region. In: Oleksii VETUKHOV, ed. *Scientific Collection of the Kharkiv Research Department of the Ukrainian Culture History*. Part 7. The Section of Ethnology and Local History. Iss. 1. Kharkiv: The State Publishers of Ukraine, 1927, pp. 64–78, ills. on the plating [in Ukrainian].
4. BILETSKA, Vira. Ukrainian Shirts, Their Types, Development and Ornamentation. In: Filaret KOLESSA, compiler. *Materials to Ethnology and Anthropology. Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society in Lviv*. Vol. 21 – 22. Part 1. Collected Works to Honour V. Hnatiuk. Lviv: From the Shevchenko Scientific Society Printing House, 1929, pp. 43–109 [in Ukrainian].
5. BILETSKA, Vira. *Curriery and Furriery of Bohodukhiv in Kharkivshchyna*. Kharkiv: Kharkiv Research Department of Ukrainian Literature History, 1926, 198 pp. [in Ukrainian].
6. BOHDASHYNA, Olena. *Activities of the Academician D. I. Bahalii Kharkiv Research Department of the History of Ukrainian Culture (1921–1934)*. Kharkiv: Kharkiv State Pedagogical University, 1994, 196 pp. [in Ukrainian].
7. BORYSENKO, Valentyna. *Essays on the History of Ukrainian Ethnology in the 1920s and 1930s*. Kyiv: Uniserv, 2002, 94 pp. [in Ukrainian].
8. SKRYPNYK, Hanna. *Ethnographic Image of Modern Ukraine. Corpus of Expeditionary Folklore and Ethnographic Materials*. Vol 10. Traditional Everyday and Ritual Clothing. NAS of Ukraine; M. Rylskyi IASFE. Kyiv, 2018, 640 pp. [in Ukrainian].
9. KOVAL, Olha, Tetiana KOVAL. *Clothes of Ukrainians of Slobozhanshchyna of the 20th Century: After the Materials of “Verbychenka” Folk Artistic Folklore and Ethnographic Group of Nova Vodolaha House of Children and Youth Creativity*. Valentyna SUSHKO, ed. Kharkiv: Tim Publish Group, 2017, 100 pp., ills. [in Ukrainian].
10. MANDEBURA, Olesia. *Mykola Sumtsov and Problems of Sociocultural Identity*. Kyiv: IPIENS, 2011, 276 pp. [in Ukrainian].
11. OLIYNYK, Maryna. *Ukrainian Clothing in the System of Urban Culture of Kyiv (Second Half of the 19th – Early 21st Century)*. Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. NAS of Ukraine, IASFE. Kyiv, 2017, 312 pp. [in Ukrainian].
12. PONOMAR, Liudmyla. *Traditional Folk Clothes in the Dimension of Modern Nation Consolidation Processes*. In: Volodymyr VELYKOCHYI, ed.-in-chief. *Folk Art and Ethnology*. NAS of Ukraine, M. Rylskyi IASFE. Kyiv, 2024, no. 1, pp. 34–41 [in Ukrainian].
13. SUMTSOV, Mykola. *Sloboda Ukraine Inhabitants: A Historical and Ethnographical Study*. Kharkiv: “Soiuz” Publishing House of the Kharkiv Credit Union of Cooperatives, 1918, 238 pp. [in Ukrainian].
14. SUMTSOV, Mykola. *Sloboda Ukraine Inhabitants: A Historical and Ethnographical Study*. Kharkiv: Akta, 2002, 282 pp. [in Ukrainian].
15. SUSHKO, Valentyna. *Footwear in Ukrainian Traditional Culture*. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. *Folk Art and Ethnology*. NAS of Ukraine, M. Rylskyi IASFE. Kyiv, 2019, no. 4 (380), pp. 48–55 [in Ukrainian].
16. SUSHKO, Valentyna. *Headdress as a Symbol of Marriage in Ukrainian Traditional Culture*. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. *Materials to Ukrainian Ethnology*. NAS of Ukraine, M. Rylskyi IASFE. Kyiv, 2015, no. 14 (17), pp. 59–64 [in Ukrainian].
17. SUSHKO, Valentyna. *Ethnic Identification of the Population of Borderlands (Exemplified by the Traditional Costume)*. *Collected Scientific Works of Hryhorii Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. “History and Geography” Series*. Kharkiv: Planeta-Print, 2009, issue 34, pp. 137–138 [in Ukrainian].
18. SUSHKO, Valentyna. *Ethnographic Collection of the Kharkiv Historical Museum (History of Formation, State and Prospects)*. In: Mykola KOSTRYTSIA, ed.-in-chief. *Museum Affairs in the Zhytomyr Region: History, Experience, Problems. “Great Volhynia” Scientific Collection: Works of the Zhytomyr Scientific and Local History Society of Volhynia Researchers*. Zhytomyr: Kosenko, 2005, vol. 33, pp. 161–167 [in Ukrainian].
19. SUSHKO, Valentyna. *Winter Clothes of Sloboda Ukraine Inhabitants*. In: V. DEMYDENKO, Vira OSADCHA, Natalia, PLOTNIK, et al., compilers. *Winter Holidays are the Gates in New Year*. Kharkiv: Region-inform, 2003, pp. 155–178 [in Ukrainian].
20. SUSHKO, Valentyna. *Traditional Clothing of Ukrainians of Slobozhanshchyna of the 19th – Early 20th Century*. *Collected Scientific Works of the Research Institute of Ukrainian Studies*. Kyiv: Foliant Polygraphic Center, 2007, vol. 18, pp. 185–192 [in Ukrainian].
21. SUSHKO, Valentyna. *Men’s Shirts in the Traditional Culture of Slobozhanshchyna*. In: Valerii SMOLII, Oleksandr, HURZHII, Anatolii MOROZOV, et al., editorial board. *Hurzhii Readings: Collected Scientific Works*. Cherkasy: Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University, 2012, iss. 5, pp. 175–177 [in Ukrainian].

Надійшло / Received 20.05.2024

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 11.06.2024